

TEDENSKA PRILOGA

PRIMORSKEGA DNEVNIKA

Trst, 25. junija 1950

Št. 24 - Leto II.

Dve resoluciji izvršilnega odbora Osvobodilne fronte za Tržaško ozemlje

Slovenci ne bodo nikdar dopustili zapostavljanja, teptanja in sramotenja svojega materinega jezika!

Zahtevamo, da VU razveljavi vso diskriminacijsko zakonodajo fašizma in s tem tudi ukaz št. 183 z dne 9. sept. 1949 in da predsednik cone prekliče svoje sramotilno in žaljivo pismo slovenskim županom cone A!
Zahtevamo, da se preneha z zapostavljanjem slovenske šole in da se z našo šolo postopa kot z italijansko!

Izvršilni odbor Osvobodilne fronte slovenskega naroda za Tržaško ozemlje je na svoji seji 19. t. m. razpravljal o diskriminaciji, ki jo ZVU in njej podrejeni organi izvajajo proti Slovincem angloameriškega področja Tržaškega ozemlja in v zvezi z ukazom ZVU št. 183 od 2. septembra 1949 ter pismom predsednika cone dr. G. Palutana z dne 11.V.1950, naslovljenim na župane občin: Devin-Nabrežina, Zgonik, Repentabor in Dolina ter ugotovil:

1. da ZVU in njej podrejeni organi še vedno nadaljujejo z raznarodovalno politiko, teptajo jezikovno enakopravnost Slovencev, s tem da ZVU še vedno ni ukinila rasističnih zakonov, s katerimi je hotel fašizem iztrebiti slovenski narod v teh krajih; da ZVU in njej podrejeni organi na ta način kršijo osnovne človečanske pravice, zajamčene z listino Združenih narodov in z določbami mirovne pogodbe z Italijo;

2. da sta ukaz št. 183 in pismo predsednika cone — v katerem določa celó tam, kjer se milostno komaj dopušta souporaba slovenskega jezika, da morajo biti slovenske črke za polovico manjše od italijanskih in med oklepaji ter naj se opustijo slovenski prevodi zaradi varčevanja — za Slovence poniževalna in sramotilna. Taki ukrepi in take grobe kršitve človečanskih

pravic naj bi veljale torej v občinah, ki so skoro stoodstotno slovenske. Na ta način spravljajo oblasti Slovence v neenakopraven, manjvreden in poniževalen položaj.

Tega Slovenci ne morejo in ne bodo nikoli dopustili in se ukazom, ki teptajo njihovo materinščino ne bodo nikdar uklonili!

3. Da so te kršitve nov napad na Slovence in pomenijo zanje zanikanje zgodovinskega dejstva, da so si Slovenci združeni v Osvobodilni fronti z ogromnimi žrtvami priborili enakopravnost z drugimi narodi. In predvsem zaradi tega ne bodo dopustili, da bi jih kdor koli še nadalje potiskal na položaj drugorazrednih državljanov.

Zato izvršilni odbor Osvobodilne fronte slovenskega naroda za Tržaško ozemlje,

PROTESTIRA

proti diskriminacijski politiki, ki jo je uvedel in izvajal fašizem proti Slovincem; še posebej pa proti ukazu št. 183 od 2. septembra 1949, ki to politiko v bistvu nadaljuje;

proti sramotenju narodnih čustev Slovencev angloameriškega

področja Tržaškega ozemlja, sramotenju; ki ga vsebuje pismo predsednika cone od 11. maja 1950 — in

ZAHTEVA

da ZVU razveljavi vse diskriminacijsko zakonodajo fašizma in s tem tudi ukaz št. 183 od 2. septembra 1949 in jo nadomesti z zakonodajo, ki bo v skladu z načelom enakopravnosti Slovencev z Italijani, zakonodajo, ki bo uvedla slovenščino kot uradni jezik poleg italijanščine na področju cone A;

da predsednik cone dr. G. Palutan prekliče svoje sramotilno in žaljivo pismo od 11. maja 1950 naslovljeno na župane občin Devin-Nabrežina, Zgonik, Repentabor in Dolina in da preneha s samovoljnim zapostavljanjem Slovencev!

IZVRŠILNI ODBOR OF ZA TRZASKO OZEMLJE

Izvršilni odbor OF slovenskega naroda za Tržaško ozemlje je na svoji redni seji 19. junija 1950 ugotovil, da odgovorne šolske oblasti cone A nadaljujejo z zapostavljanjem slovenske šole. Ta diskriminacija ima namen ovirati razvoj slovenske šole, jo ožiti in tako pripravljati njeno likvidacijo.

Tako sovražno ravnanje se je manifestiralo v zadnjem času:

v postavljanju dveh prednostnih lestvic pri nameščanju profesorjev na slovenskih šolah,

v pošiljanju dijakov slovenske klasične gimnazije k izpitom v Gorico in

odrekanju šolskih prostorov slovenski osnovni šoli v UL sv. Franciška.

V času, ko se tržaški anagrafični urad trudi, da bi velikemu

številu slovenskih učiteljev zanikal polne državljanske pravice, menimo, da je uvedba dveh prednostnih lestvic, prva za italijanske državljane in druga za nedržavljanke, naperjena proti slovenskim šolnikom, ki so bili že z diskriminacijskim postopanjem vojaške tajne policije (FSS) potisnjeni na položaj državljanov druge vrste.

ZATO ZAHTEVA IOOF, DA SE UKINE DVOJNA PREDNOSTNA LESTVICA; PRAV TAKO PA NAJ SE TUDI UKINE POSTOPEK VOJASKE TAJNE POLICIJE IN SE NAMESTO TEGA UVEDE DISCIPLINSKI POSTOPEK, OBICAJEN V VSEH DEMOKRATICNIH DRŽAVAH!

Solske oblasti ZVU niso z odločitvijo, da bodo dijaki klasične gimnazije morali polagati izpite v Gorici, le ponovno postavile tržaške slovenske srednje šole, temveč so s tem znova kršile mirovno pogodbo, ker pošiljajo dijake tržaških šol k izpitom v inozemstvo.

ZATO ZAHTEVAMO, DA SOLSKA OBLAST IMENUJE IZPRASEVALNO KOMISIJO NA TRZASKI GIMNAZIJI, KJER NAJ DIJAKI POLAGAJO SVOJE IZPITE!

Brezvestno in nečastno je izigravanje šolskih oblasti, ki so v januarju t. l. izselile slovensko osnovno šolo iz stavbe v Ulici sv. Franciška s pretvezo, da se mora stavba obnoviti, a ji sedaj, ko so dela pri kraju, odklanjajo povratek v prvotne prostore.

NAJODLOCNEJE ZAHTEVAMO, DA SE S TAKIMI ZATIRALNIMI METODAMI PRENEHA IN DA SE SLOVENSKI OSNOVNI SOLI IZROCI DOVOLJ PROSTOROV V SOLSKI STAVBI V ULICI SV. FRANCISKA!

IOOF zahteva, da se zgoraj našeta zapostavljanja takoj odpravijo in da se s slovensko šolo postopa enako kot z italijansko!

Trst, 19. junija 1950.

IZVRŠILNI ODBOR OF ZA TRZASKO OZEMLJE

Spomenica Slovencev v Italiji kongresu znanstvene, vzgojne in kulturne organizacije (UNESCO) v Firenci

60.000 BENEŠKIH SLOVENCEV nima niti enega razreda slovenske šole

«Demokratska fronta Slovencev v Italiji je že ponovno opozorila Italijansko vlado na velike krivice in na gaženje najosnovnejših pravic slovenske manjšine, a do danes zaman. V februarju 1949. leta smo proslavljali v Gorici v neki dvorani katero nam je za tisti dan blagohotno prepustila goriška občina, našega največjega pesnika Franceta Prešerna. Se pred predstavo so italijanski šovinisti zasedli vse prostore v dvorani in nam z zverinskim vpitjem onemogočili proslavo ter pognali slovensko občinstvo iz dvorane na ulico, kjer so jih pretrepali in opljuvali.

Danes nimamo Slovenci v Gorici niti ene dvorane, kjer bi mogli nastopati s pevskimi zbori in igralskimi skupinami naših prosvetnih društev. Tudi ko bi to imeli, bi nam spet kakor meseca februarja 1949. leta ovirali vsako prireditev.

Naše slovenske osnovne in srednje šole še danes niso uzakonjene in jim še vedno načelujeta italijanski proveditor in itali-

janski šolski nadzornik. 9. junija 1949. leta je Demokratska fronta Slovencev v Italiji izročila predsedstvu vlade v Rimu obširno spomenico, kjer so nanizane vse naše minimalne manjšinske zahteve, posebno glede našega šolstva, t. j.:

1. Vsem slovenskim šolam v Italiji načeluj vice proveditore, ki mora biti slovenske narodnosti in mora biti popolnoma vešč slovenskega književnega jezika. Mora dobro poznati slovenske ljudske šolske razmere in biti mora priznan šolnik. Je neposredno odvisen od ministrstva, s katerim ima direktne stike.

2. Slovenski šolski svet naj bo sestavljen iz vrst slovenskega učiteljstva.

3. Slovenski didaktični ravnatelji morajo biti slovenske narodnosti in popolnoma vešč slovenskega književnega jezika, morajo pa imeti vse pedagoške in didaktične zmožnosti.

4. Pri nameščanju učiteljstva naj sodelujejo vice provedi-

lore, šolski svet in slovenski didaktični ravnatelji, ki naj podajo svoje mnenje o učiteljevih zmožnostih.

5. Na slovenske srednje šole naj se namestijo profesorji slovenske narodnosti s popolno kvalifikacijo in temeljitim poznanjem slovenščine.

6. Slovenskim srednjim šolam naj se imenujejo slovenski ravnatelji.

7. Italijanščina naj se poučuje kot predmet v višini ur za posamezne razrede, kakor določujejo pedagoška načela t. j. od tretjega razreda dalje po 4. ure tedensko.

8. Vnese naj se poseben člen v šolski zakon, da se ne smejo premeščati slovenski učitelji in profesorji v notranjost države. Slovenski učitelji in profesorji naj poučujejo na slovenskih osnovnih in srednjih šolah.

9. Ustanovijo naj se slovenske šole povsod, kjer prebivajo Slovenci, t. j. tudi v Slovenski Benečiji in Kanalski dolini.

10. Preprečitev slehernega delovanja proti slovenskim šolam (kakor grožnje staršem, učencem, pisanje in govorjenje o manjvrednosti slovenskih šol itd.).

11. Določi naj se posebna komisija, ki naj pregleda učbenike, tiskane v Jugoslaviji, ki so uporabni tudi za tukajšnje osnovne in srednje šole. (To bi bili n. pr. učbeniki za latinščino, grščino, prirodopis, naravoslovje itd.).

Vsem provizoričnim učiteljem in profesorjem slovenske

narodnosti, ki poučujejo na slovenskih osnovnih in srednjih šolah, naj se uzakoni stalnost na slovenskih šolah in prizna s posebnim zakonom stalnost na sedanjih mestih.

Na to spomenico do danes vlada sploh ni odgovorila, pač pa je goriški prefekt podal članom DFS ustmen nepovoljen odgovor s trditvijo, da itak uživamo vse svoboščine. Takih jalovih izgovorov imamo od italijanskih oblasti od podpisa mirovne pogodbe do danes vse polno.

V Slovenski Benečiji, kjer živi 60.000 Slovencev, ni do danes niti enega razreda slovenske šole, kljub temu da je v mirovni pogodbi zagotovljeno vsem Slovincem v Italiji svobodno kulturno izživiljanje. Temu delu slovenskega življa so bile že leta 1866. vzete vse narodnostne pravice in se je raznarodovalni aparat vrgel z vso silo na delo, da bi izginila iz Benečije sleherna slovenska beseda. Tu se še danes uporabljajo fašistične metode za iztrebljanje materinščine.

V nedeljo dne 4. junija, ob obisku predsednika vlade, so v Cedadu med množico nosili transparente z zahtevo slovenskih šol in sploh vseh manjšinskih pravic. Rezultat tega je bil, da so bili nekateri Slovenci pretepeni in aretirani vpričo predsednika vlade.

Upamo, da se bo UNESCO zavzela pri OZN za naše upravičene zahteve in podprla na merodajnih mestih, da se bodo spoštovali vsi členi podpisane mirovne pogodbe.

PREDAVANJE OBČ. SVETOVALCA TOV. DR. J. DEKLEVE, ZASTOPNIKA SLOVANSKO-ITALIJANSKE LJUDSKE FRONTE

Politična in gospodarska vprašanja pred tržaškim občinskim svetom

Težko je v tako tesno odmerjenem času podrobneje analizirati gospodarsko in politično problematiko, ki je bila predmet diskusij v občinskem svetu, ki je imel do sedaj preko 50 rednih in izrednih sej, ki so trajale okoli 200 ur. Predno preidem k stvari, bom podal nekaj informacij tehničnega značaja, ki jih je morda eden ali drugi izmed vas spregledal ali pozabil. 19. julija 1949 je bila prva seja občinskega sveta, na kateri je bil izvoljen župan, 12 odbornikov in 3 namestniki, ki so dobili vsak po 33 glasov, to je glasove vseh občinskih svetovalcev, ki sestavljajo tako rekoč vladno večino občinskega sveta.

Sestav in kompetence tržaškega obč. sveta

Po tej seji so sklicali po zakonu predvideno redno jesensko zasedanje, ki se je začelo 29. oktobra in je bilo zaključeno 31. marca 1950. Dnevni red rednega zasedanja je bil obširen. Glavne točke so bile: ODOBRITEV OSNUTKA PRORACUNA ZA LETO 1950, DISKUSIJA O UPOKOJENCIH, O DOBRODELNOSTI IN O STANOVANJSKEM VPRAŠANJU. Med zasedanjem so prišle na dnevni red tudi RAZNE INTERPELACIJE, med katerimi je bila gotovo najvažnejša RESOLUCIJA

INDIPENDENTISTOV, ki sta se pridružili resoluciji Krščanske demokracije in kominformistov o vprašanju Tržaškega ozemlja in posebej o položaju v jugoslovanski coni STO-ja.

O teh resolucijah se je začelo razpravljanje v občinskem svetu 17. februarja, se vleklo skozi več sej, dokler ni bila izglasovana znana obrekovalna resolucija proti ljudski oblasti v Istrskem okrožju, ki zahteva združitev obeh con in priključitev teh k Italiji. To je bila vsebina resolucije krščanske demokracije. Resolucija kominformistov je vsebovala zahtevo po imenovanju guvernerja.

Po rednem zasedanju je bila sklicana izredna seja za 22. aprila z dnevnim redom: RAZPRAVLJANJE O USTANOVITVI OSREDNJE MLEKARNE IN ODOBRITEV GOSPODARSKEGA PLANA ZA DRUGO SESTMESECJE T. L.

Zaradi informacije navajam, da je delo OBCINSKEGA ODBORA, ki je nekako izvršilni odbor OBCINSKEGA SVETA, razdeljeno na VEC ODDELKOV, katerim so na čelu po eden izmed 12 odbornikov. Glavni oddelki so za JAVNA DELA, SOLSTVO, DOBRODELNOST, ZDRAVSTVO, OBCINSKA PODJETA, ANAGRAFSKI URAD, OSEBJE ITD.

Po letu 1921. so bile te prve volitve, katerih se je udeležilo 12 političnih strank, ki so: Krščanska demokracija, kom-

informisti, republikanci, socialisti Julijske krajine, liberalci, Slovansko-italijanska ljudska fronta, Italijanski blok, Fronta za neodvisnost STO-ja, Slovenska demokratska zveza, Republiškansko gibanje za neodvisnost, Tržaški blok in Italijansko socialno gibanje (MSI). Vse stranke so si priborile več ali manj mandatov. Brez mandata je ostalo Republiškansko gibanje za neodvisnost, ki mu načeluje prof. Paulin — privesek komunistov, ki s svojimi 2.291 glasovi ni dosegel števila glasov, ki je bilo potrebno za en mandat.

Večino v občinskem svetu ki šteje 60 svetovalcev, sestavljajo: Krščanska demokracija s 25 občinskimi svetovalci, republikanci s 3, socialisti s 4 in liberalci z 1; to je skupno 33 svetovalcev, ki so iz svoje srede izvolili 12 občinskih odborov in 3 namestnike. Od ostalih občinskih svetovalcev sta Italijanski blok s 3 in Italijansko socialno gibanje s 4 mandati, le formalno v opoziciji, kajti glasujeta skoraj vedno z večino, zlasti pa, ko gre za pravice Slovencev.

Ko smo šli na volitve in predno smo trčili ob trdno stvarnost, smo bili prepričani, — vsaj jaz za svojo osebo, — da je mogoče reševati v pravem smislu besede v okviru občinskega sveta upravna, gospodarska in finančna vprašanja, ki so pomembna in važna v življenju občanov. Kmalu sem uvidel, da je na sejah mnogo besedičenja, da glasujejo in sprejemajo sklepe avtomatično, da je občinski svet le formalno organ, ki oblikuje želje in voljo občanov v splošne obvezne sklepe, skratka, da je občinski svet le formalno samoupravno telo.

Toda tudi to še ni res. Miso, o samoupravi je utvara. Da postane pravno-obvezen, mora biti vsak sklep odobren od nadrejenih organov, ki sta predsedstvo cone in ZVU. Človek bi pričakoval, da spada v izključni delokrog občinskega sveta odločanje o dohodkih in izdatkih, sklepanje o proračunu, o katerem je občinski svet razpravljal tri mesece. Proračun, ki je bil od občinskega sveta vsestransko prerešetan in sprejet, je bil te dni odobren, vendarle tako, da ZNASA PRIMANJKLJAJ, KI GA BO KRILA ZVU, NE 2.008 MILIJONOV, TEMVEČ LE 1.200 MILIJONOV. Prispevek ZVU je bil znižan za preko 800 milijonov in zaenkrat ne vem, katere proračunske postavke bodo znižali ali zvišali in katere bodo sploh uveljavili iz proračuna. Ko je ena podeželska občina protestirala zaradi črtanja raznih postavk, je prejela odgovor: «KDOR KRIJE PRIMANJKLJAJ, ODLOČA O DOHODKIH IN IZDATKIH». Če bi bilo potrebno za presojo obsega občinske uprave, naj navedem primer miljske občine, ki je prejela od zgoraj diktirani proračun. S tem sta bila sicer prihranjena občinskimi svetovalcem napor in izguba časa, ki bi jo zahtevala diskusija o proračunu, vendar, kot rečeno, kaže, koliko je občina samoupravni organ. Lahko trdimo, da o občinski samoupravi ni duha ne sluha. Zanj se bodo morali občani še temeljito boriti, če bodo hoteli sprostiti občino in njeno upravo od oklepov, ki imajo svoj izvor v zastareli zakonodaji o pokrajinah in občinah, za katere velja še danes pravilnik z dne 12. febr. 1911, zakon pa 14. februarja 1915 z nekaterimi spremembami poznejšega datuma, o katerih pa je težko ugotoviti, v koliko so ali niso v veljavi na tem ozemlju.

Predno preidem na obravnavanje komunalnega gospodarstva, se moram dotakniti nekaterih osnovnih problemov, ki so vplivali posredno ali neposredno na komunalno politiko Trsta. Ti činitelji so:

Trst je kljub določbam člena 24, točke 4, priloge 6 mirovne pogodbe z Italijo gospodarsko združen z Italijo. To dokazujejo razni sporazumi gospodarskega in finančnega značaja, ki so bili sklenjeni med ZVU in Italijo in od katerih hočem navesti le najpomembnejše:

1) 9. marca 1948 je sklenila ZVU z italijansko vlado 3 sporazume, ki so:

- a) monetarni sporazum, s katerim se monetarni predpisi Italije raztegajo na cono A,
- b) finančni sporazum, ki daje italijanski vladi popolno kontrolo nad financami v coni A,
- c) sporazum o dobavi čeviz, ki vključuje zunanjo trgovino cone A v italijansko zunanjo trgovino.

2) 6. maja 1948 je sklenila ZVU z italijansko vlado dogo-

vor, v katerem je določeno, da so raztegnjeni na cono A že obstoječi trgovinski in plačilni dogovori, ki so bili sklenjeni med Italijo in katero koli drugo državo.

3) ZVU je 22. septembra 1948 podpisala z italijansko vlado finančni sporazum, ki dopolnjuje 9. marca sklenjene sporazume s tem, da določa, da se brez odobritve italijanske vlade letni proračun cone A ne more izdelati niti nič spremeniti.

Vsebinsko navedenih dogovorov je bila že večkrat obravnavana. Tudi posledice za gospodarstvo in finance cone A so bile v potankostih analizirane. Zato se s tem ne bom baval.

Posledice dejanske vključitve cone A v Italijo

Poleg teh sporazumov obstajajo še drugi dogovori, s katerimi se cona A vključuje gospodarsko in finančno v italijanski gospodarski in finančni sistem in ki podrejšjo politično cono A Italiji. V tej zvezi hočem ponovno opozoriti na okroglico rimskega ministrstva za zunanjo trgovino z dne 24. aprila 1948, s katero obvešča ministrstvo svoje podrejene organe v skladu s sklenjenimi sporazumi z ZVU, da med Italijo in cono A ni carinske meje. Da si osvežimo spomin na zadnje sporazume, ki so bili sklenjeni v tekočem letu, naj opozorim, da je bila pridržana rimski vladi pravica odločati, če se bo ali ne bo ustanovila v Trstu n. pr. tovarna za vžgalice, čevlje, cementarna, tobačna tovarna itd.

Vključevanje tržaškega gospodarstva v italijanski gospodarski sistem nima nobenega opravičila v gospodarski logiki, ker je Italija ponovno dokazala, da nima skupnih interesov s tržaškim gospodarstvom. Trst služi Italiji predvsem za dosego njenih političnih ciljev. Trst je za Italijo odskočna deska za njen in tuji imperializem proti tržaškemu bližnjemu zaledju in Balkanu. Zaenkrat se zadovoljimo z ugotovitvijo, da cona A ni nič več in nič manj kot italijanska provinca z gen. Aireyem kot prefektom.

Nadaljnje posledice te politike, katere posledice plačuje tržaško delovno ljudstvo, so:

a) Zastoj proizvodnje v vseh panogah gospodarstva. Gen. Airey v svojem 8. poročilu Varnostnemu svetu pravi, da izkorišča ladjedelnica Sv. Marka le 70 odstotkov svoje zmogljivosti, tovarne strojev Sv. Andreja 68 odst., industrija barv 30 do 35 odst., tovarna testenin do 33 odst., tovarne jute in konoplje do 67 odst., industrija papirja od 40 do 45 odst., milarne do 50 odst. in industrija cigaretnih papirčkov do 26 odst. Ne našteva srednje in male industrije ter obrtništva, ki so v težki ekonomski krizi. Zadostuje, da pomislimo na menične proteste, ki so dosegli v oktobru skoraj 28 milijonov, v novembru pa čez 40 milijonov;

b) da promet iz zalednih držav išče nove izhode, ker ZVU ni pokazala dovolj dobre volje zaradi svoje politike, da bi sklenila s temi deželami ugodne tarifarne sporazume, niti ni pokazala iniciative ali volje, da bi s primernimi sporazumi usmerila tranzitni promet zalednih držav skozi Trst;

c) da tržaška zunanja trgovina živali zaradi nizkih uvoznih in izvoznih kontingentov, ki jih nakazuje Italija in ki niso v nikakem stvarnem razmerju s gospodarskim potencialom Trsta;

d) da ni v mejah možnosti obnovila tradicionalnih tržaških linij z ladjami tržaških paroplovnih družb, ki še vedno plovejo iz italijanskih luk in vršijo ono linijsko plovno službo, ki je bila po tradiciji italijanska in ne tržaška.

Da še vedno ni prešla vsa državna in parastatalna imovina na področju cone A, kakor določa točka 1 priloge 10 mirovne pogodbe z Italijo brezplačno v upravo in last STO-ja. Ta imovina je ogromna. Se 2. februarja 1948 leta je minister Togni izjavil, da poseduje italijanska država neposredno ali posredno nad 50 odstotkov vseh najvažnejših industrijskih in finančnih podjetij v Italiji. Pri tem je mislil na podjetja IRI-ja, ki razpolaga s ključno industrijo Italije. Ne da bi se hotel spuščati v razglabljanje, koliko naporov je uporabila Italija, da bi odtegnila to ogromno premoženje prej citirani določbi mirovne pogodbe, niti ne bom poudarjal, kaj je vse ZVU opustila,

da bi to premoženje oplajalo tržaško gospodarstvo, hočem pa ugotoviti, da, kar se ni posrečilo lokavosti italijanske diplomacije pri zeleni mizi, je izvedla po mirovni pogodbi s pomočjo gen. Aireya. Bolj v informacijo bom navedel najvažnejša podjetja IRI-ja na področju Tržaškega ozemlja in odstotek državne udeležbe pri njih. Ta podjetja in odstotki so:

- a) CRDA (Cantieri Riuniti dell'Adriatico — Združene ladjedelnice) 75%;
- b) SACI (Gas compressi — stisnjeni plin, avtonomno podjetje CRDA) 72%;
- c) ILVA (škedenjski plavži) 61.5%;
- d) ARSENALE TRIESTINO (Tržaški arzenal); direktno in po Tržaškem Lloyd 100%;
- e) podružnica Banca Commerciale Italiana 95.5%;
- f) podružnica Banco di Roma 96.17%;
- g) podružnica Credito Italiano 80%.
- h) Lloyd Triestino (tudi po FINMARE) 100%;
- i) TELVE (telefonska družba) tudi po FINSTET-u 100%;
- j) Forestale Triestina 91.4%;
- k) RAI (Radio italiana) 97.75%.

Ce je bila ZVU dolžna pred 15. septembrom 1947 zavarovati to premoženje, je bila njena dolžnost po tem datumu izvajati konkretne določbe mirovne pogodbe glede te imovine. V resnici pa ni ZVU ničesar ukrenila, tako da še danes upravljajo centrala IRI v Rimu podjetja na področju STO-ja, ki daje prednost podjetjem, ki imajo svoje obrate v Italiji, medtem ko neprikrito skušajo demontirati podjetja IRI na Tržaškem s posebnim razdeljevanjem kreditov in s posebno politiko dodeljevanja surovin in narčil. Tako n. pr. uživajo obrati skupine ILVA v Italiji prednost pred obrati ILVA v Trstu, ladjedelnice CRDA v Trzinu pred ladjedelnicami CRDA v Trstu — to je Sv. Marka in Sv. Roka. Ravno tako se še danes trgovska mornarica pokorava upravi IRI in FINMARE v Rimu, mnogo ladij tržaških paroplovnih družb pa je registriranih v italijanskih lukah, v glavnem v Genovi.

Poleg tega so prešle v državno last hiše bivšega ICAM, sedanjega IACP, ki je imel leta 1937 nič manj kot 484 hiš s 4.286 stanovanji, dalje hiše INCIS in drugih državnih ustanov.

Kakor rečeno, vse to premoženje bi moralo oplajati tržaško gospodarstvo, državna bilanca zlasti še po izvršeni reorganizaciji javne uprave s kreitvijo upravnih organov in pri deljenih nameščenecv bi bila mnogo ugodnejša kot je danes.

Ko govorimo o občinskem gospodarstvu se moramo dotakniti tudi državnega proračuna naše cone za popolnejše razumevanje gospodarskih vprašanj!

Zadnji popolni podatki o državnem proračunu se nanašajo na lansko drugo polovico leta. V obdobju od prvega julija — 31. decembra 1949 je imela država 8 in pol milijarde dejanskih dohodkov ter 7,8 milijarde rednih izdatkov. Redni obračun izkazuje potemtakem okrog 700.000 lir prebitka. Naši upravitelji se nekako ponajajo z dejstvom, da so dosegli ravnovesje in celo aktivnost med rednimi dohodki in rednimi izdatki, zlasti ker so v tem delu bilance šteli tudi stroški za podpiranje krajevne uprave (med temi tudi tržaške občine), ki so znašali za drugo polletje 1949 1.092 milijonov lir. Največji dohodek rednega značaja je bil v tem obdobju davek na industrijske izdelke ter carine (okrog 2,5 milijarde lir). Neposredni davki, državnega monopola (skoro 2 milijardi lir). Neposredni davki, ki so indeks pravilnega obdavčevanja v zvezi z gospodarsko zmogljivostjo davkoplačevalcev, so vrgli komaj 342 milijonov.

Ce pa pri državnih financah upoštevamo tudi izredni del proračuna, ki vsebuje v izdatkih predvsem postavko za javna dela, ki se je v omenjenem obdobju sukala okrog 3.400 milijonov lir, postane bilanca pasivna za okrog 2,5 milijarde lir v pol letu ter za okrog 5 milijard lir letno.

Ugodna državna bilanca z zdravim gospodarstvom bi imela nujno ugoden vpliv na komunalno gospodarstvo in občinski proračun, ki izkazuje za leto 2.008 milijonov (že znižan od 2.800) primanjkljaja, za katerega kritje bi bilo potrebno več kot podvojiti davčno obremenitev posameznega občana, ki že danes znaša preko 6.000 lir, ne glede na druga davčna bremena. Ce primerjamo primanjkljaj letošnjega proračuna z onimi, ki so sledili letu 1945, vidimo, da je naglo raslo in doseže preko

2 milijardi, ker se že tretje leto trdovratno vzorčuje. Primanjkljaj je znašal namreč:

leta 1945	315.700 milijonov
» 1946	1.006 »
» 1947	1.799 »
» 1948	2.547 »
» 1949	2.284 » in kakor rečeno
» 1950	2.008 »

Razliko primanjkljaja zadnjih dveh let je treba pripisovati temu, da je izpadla iz letošnjega proračuna postavka 240 milijonov za kritje primanjkljaja ACEGAT-a, ki bo pokrit z izglasovanimi poviški tarif in ker je izpadla postavka 54 milijonov za stalni orkester.

Marsikdo se je tolažil in citiral primanjkljaje raznih italijanskih mest, ki so znašali v letu 1948 n. pr.

za občino Benetke	1.040 milijonov
» » Firence	1.797 »
» » Torino	1.650 »
» » Milano	3.519 »
» » Trst	2.500 »

Toda v teh številkah ni vsebovana vsa problematika. Ne smemo prezreti, da imajo zgoraj navedena mesta mnogo več prebivalstva in da so v proračunih italijanskih mest vsebovani izdatki za javna dela in vzdrževanje policije, ki ne obremenjujejo tržaškega občinskega proračuna, v katerem je sicer vnesenih za javna dela 498 milijonov, od katerega zneska pa odpade nič manj kot 335 milijonov za kritje osebnih izdatkov. Izdatke za policijo krije ZVU, ki finansira tudi tista javna dela, ki jih izvršuje občina v svoji režiji po tako imenovani «divisione lavori in economia». Za ta dela je prejela občina

leta 1947	195 milijonov
» 1948	902 »
» 1949	901 » in v prvem šestmesečju
» 1950	500 » Skupaj torej 2.498 milijonov.

O proračunu tržaške občine

Ko prehajam na proračun tržaške občine naj omenim, da vsak občinski proračun, ki bi moral biti v bistvu izraz resničnih in nujnih potreb občanov, je dejansko okorelo knjigovodsko delo. Izdatki se delijo v obvezne in neobvezne in ti zopet v redne in izredne. Razume se, da so najvažnejše postavke med redno obveznimi, ki znašajo za tekoče leto 5.538 milijonov.

Proračun se deli na naslednja poglavja:

premoženjska bremena	114 milijonov
splošni izdatki	1.598 »
policija, higiena in zdravstvo	663 »
javna varnost in sodišče	22 »
javna dela	498 »
šolstvo	506 »
poljedelstvo	56 tisoč
podpore in dobrodelnost	483 milijonov
verstvo	6 »
rezervni fond	20 »

Ze pri tem udari v oči kot največja postavka izdatkov za osebe, v katerem pa niso všteti vsi osebni izdatki, ki znašajo 2.130 milijonov, nekako 430 milijonov več, kot vsi občinski izdatki.

Dohodki tržaške občine so:

premoženjski donosi	22 milijonov
razno	94 »
davki, takse in občinske doklade	1.584 »
Ta postavka se deli tako, da odpade na	
trošarino	1.047 milijonov
občinske davke	162 »
takse in pristojbine	52 »
delež držav. in pokrajinskih bremen	300 »
občinske doklade na zemljarino in	
zgračarino	20 »

Pri tako razdeljenih dohodkih vas moram takoj opozoriti na veliko nesorazmerje med posrednimi in neposrednimi davki. Medtem ko so se neposredni davki povišali od 1938 leta do

sedaj že približno šestkrat, znaša povišanje trošarine, ki je kakor vidite glavni stebel občinskih financ, kar 35krat, in sicer so se zvišali donosi trošarine kakor sledi. Leta 1938 je znašal dohodek od trošarine 30 milijonov, 1945 leta 39 milijonov, 1946 leta 209 milijonov, 1947 leta 565 milijonov, leta 1948 1.041 milijonov, leta 1949 950 milijonov in leta 1950 1.047 milijonov. Leta 1950 je donos posrednih davkov 15krat večji kot neposredni, medtem ko je bil leta 1938 donos posrednih davkov enak donosu neposrednih davkov. Zato lahko trdimo, da premožnejši sloji plačujejo drobtinice za kritje občinskih izdatkov, medtem ko gladujoči del prebivalstva nosi glavno breme občinskega proračuna. Višanje trošarine, kakor se to dogaja v zadnjih letih, je sicer najbolj pripravno sredstvo za reševanje proračunskega ravnovesja, vendar na drugi strani najbolj krivično, ker začne bogatega meščana kot revnega delavca v enaki meri. Borba delovnih množic proti izkoriščanju s posrednimi davki ni naša nobenega odmeva v tem proračunu. Ravno tako je ostala brez odziva borba za sorazmerno obdavčenje, ki naj zadene vsakega davkoplačevalca sorazmerno z njegovimi dohodki in ne po potrebi želodca, ki je več ali manj enaka za ubogega kakor za bogatega. Pri iskanju virov za kritje izdatkov, kakor vidite, ni bil upoštevan socialni vidik, ki bi moral biti odločilen v industrijskem mestu z večino proletariata, s tako visokim odstotkom brezposelnih in zaposlenih v javnih službah, ki malo donosajo. Pri davščinah je nujno, da se uvede diferenciacija, ki naj upošteva število hraniteljev, otrok, drugih vzdrževancev, brezposelnih itd. Trošarine pa naj posebej zadenejo predvsem predmete, ki se lahko pogrešajo, in zlasti luksuzne in nikakor ne predmetov vsakdanje in življenjske nujnosti, kot so meso, ribe, maslo in sirarski izdelki itd.

Posredni kakor neposredni davki pa ne bi smeli biti, kakor je pri tržaškem občinskem proračunu, edini vir dohodkov. Pri mnogih občinah v severnih deželah so važen vir občinskih dohodkov občinska podjetja. V mislih imam tudi Ljubljano in še posebej Maribor, ki je križ s pribitki dobro upeljanih občinskih podjetij večji odstotek svojih izdatkov. Tudi tržaška občina ima avtonomno podjetje ACEGAT, ki je ogromno po obsegu in pomenu in o katerem bom še govoril, vendar izkazuje to podjetje za tekoče leto 391 milijonov lir izgube. Tudi druga municipalizirana podjetja ne kažejo razveseljive slike. Z izjemo podjetja za reklamo, ki že po svoji naravi ne more imeti primanjkljaja, izkazuje 2 milijona lir pribitka. Pribitek, ki ga izkazuje ribarnica v višini 2 in pol milijonov, je povsem fiktiven, ker plačuje le figurativno najemnino v znesku 80 tisoč lir letno. Stadion Sv. Save, ki je zaprt za vse klube, ki gojijo res ljudski šport, je pasiven za 2 milijona lir. Ravno tako izkazuje primanjkljaj avtopark za 78 milijonov. Tudi klavnica je pasivna v svojem proračunu za 18 milijonov lir, pasivnost, ki jo je težko opravičevati, če upoštevamo veliko razliko med nabavno in prodajno ceno mesa. Razumljivo je, da sta obči kopaljšči v Ul. Manzoni in Veronese pasivni, ker služita kot edini kopaljšči splošnim ljudskim interesom, četudi primanjkljaj od 24 milijonov dopušča dvom, da bi bili racionalno upravljani. Izkušnje, ki jih imamo torej z občinskimi podjetji ene kot druge vrste, ne kažejo, da bi občina prevzela na tem področju nove iniciative, čeravno se je o tem mnogo govorilo in so sprožili predloge, naj bi občina ustanovila nova podjetja turističnega značaja in posebej zavod za čiščenje in sortiranje smeti, ki so dali v mestih, kjer so upeljani, izredno lepe rezultate.

O ogromnih osebnih izdatkih in o ACEGATU

Od postavk, ki sem jih že navedel glede izdatkov, se bom omejil le na postavke o osebnih izdatkih, ker so največji in vzbujajo splošno pozornost. Ta postavka je skupno 2.130 milijonov, medtem ko je postavka o šolstvu 506 milijonov. Ta nas zanima kot občane in Slovence. Postavko za javna dela sem že omenil, druge pa nimajo posebnega interesa.

Kot rečeno, prevladuje v pasivnem delu proračuna postavka o osebnih izdatkih, ki presega kakor sem že omenil, za 430 milijonov vse redne občinske dohodke. Z drugimi besedami povedano, vsi občinski dohodki ne zadostujejo niti za kritje osebnih izdatkov. Vsi priznavajo, da so državni, parastatalni in drugi uradi prenatrpani z uradništvom. To je splošno znano. Manj znano dejstvo pa je, da je v javnih službah danes čez 32.000 oseb, to je skoraj 35 odst. za delo sposobnih občanov. Nesorazmernost s potrebami in dobrim poslovanjem, ki ni vedno odvisno od števila uradništva, pride še bolj do izraza, če pomislimo, da je bilo pri štetju leta 1936 po istih uradih 11 tisoč oseb, to je 9 odst. dela sposobnih ljudi, čeravno je fašizem prenatrpal javne urade v obmejnih krajih, med drugim tudi iz raznarodovalnih in drugih političnih razlogov. Razlika števila uradništva od 1936 do leta 1950, ki je 21 tisoč oseb, presega skoraj fantazijo. Če je prenatrpanost z uradništvom splošno priznana, je vendar težko iskati proračunsko ravnovesje tudi z odpusti uradništva, ki bi povečali število brezposelnih, ki so že itak težko breme za tržaško gospodarstvo in predstavljajo skoraj neresljiv socialni problem v tem družbenem redu in spričo politike, ki jo vodi ZVU.

Tržaška občina ima v svojem proračunu 3.643 nameščencev, in sicer 397 več kot v lanskem proračunu. Sistemacija mest, ki je rešila eno izmed težkih socialnih vprašanj, je bila izvedena leta 1946 za časa županovanja Mianija. Pred tem ukrepi je bilo na tržaški občini 294 sistematisiranih uradniških mest, katerih število je povečal Miani na 911, torej za celih 617 mest. Med drugimi uslužbenci pa je povečal sistematisirana mesta od 258 na 1.255, to je za celih 997 mest. Kot rečeno, je s tem odpravljena marsikatera krivica, ki gre na rovaš dekreta z dne 16. 8. 1926 leta, s katerim je bilo onemogočeno ustanoviti nova sistematisirana mesta. Kljub temu pa se ne moremo ubraniti vtisa, da je Miani pohitel z ureditvijo tega vprašanja iz strahu pred volitvami in tedaj prevladujočim vplivom demokratičnih množic z namenom, da utrdi italijanstvo Trsta in še posebej trdnjavo italijanstva, ki je vedno predstavljal tržaški magistrat.

Po kratki analizi osnutka proračuna tržaške občine za leto 1950 obrnimo za trenutek svojo pozornost ACEGAT-u, avtonomnemu občinskemu podjetju, ki dobavlja prebivalstvu električno energijo, plin vodo in oskrbuje cestni promet s transportom in drugimi prevoznimi sredstvi. Ze zaradi ogromnih služb, ki jih nudi občinstvu, zasluži pozornost vsakega občana. Kot druga občinske ustanove je, žal, tudi to podjetje občinstvu premalo poznano, ker se premalo zanj zanima, kar ima škodljive posledice. Diskusija o proračunu ACEGAT-a in povišanje tarif je bila tudi na občinskem svetu manj izčrpana kot v občinskem proračunu, čeravno je zjel ACEGAT že zaradi svojih funkcij živo v družinski proračun posameznega občana. Pa tudi po svoji tezi je proračun ACEGAT-a pomemben. Njegovi letni izdatki so 3.280 milijonov, njegovi dohodki 2.889 milijonov, pasiva so torej 391 milijonov, ki so jih lansko leto delno krili s prispevki iz občinskega proračuna, letos pa z izglasovanjem povišanjem tarif. Četudi je dolgočasno, bom vseeno navedel iz proračuna in raznih statistik nekaj podatkov, da prikažem pomen tega podjetja in s tem glavno problematiko, ki je z njim povezana.

Po proračunu porabijo tržaški občani letno najmanj preko 83 milijonov kwo električne energije, za katere plača ACEGAT dobaviteljem, ki so vsi izven meja Tržaškega ozemlja, 551 milijonov in izkupaj 907 milijonov. Kljub razlikam med nabavno in prodajno ceno, ki je 356 milijonov, je proračun za elektriko pasiven za celih 88 milijonov.

ACEGAT dobavi letno svojim konsumentom približno 34 milijonov m³ plina za 522 milijonov lir, ki ga kupi v glavnem pri Ilvi za 342 milijonov. Tudi tu je razlika med nabavno in prodajno ceno zelo občuna, s čimer pa še ni preprečena pasivnost te veje dejavnosti ACEGAT-a za čez 63 milijonov lir.

Voče popijejo in porabijo Tržaščani okrog 22 milijonov m³, za katero plačajo konsumenti dobavitelju 420 milijonov. Edino ta veja dejavnosti ACEGAT-a izkazuje aktivnost za nekaj čez 72 milijonov lir.

ACEGAT prevozi letno s svojimi prevoznimi sredstvi skoraj 73 milijonov oseb, ki plačajo za prevoz 228 milijonov. Kljub visokemu prometu je ta postavka pasivna za 312 milijonov, ker so izdatki čez 1.250 milijonov.

Kakor pri občinskem proračunu, tako je tudi pri proračunu ACEGAT-a rakava rana vprašanje osebja, ki šteje 11 ravnateljev in podravnateljev z mesečnimi prejemki od 108 tisoč do 161 tisoč lir z različnimi dodatki in ugodnostmi. Dalje zaposluje ACEGAT 662 uradnikov, med katerimi je sedaj 32 kontrolorjev, tako da je tržaško občinstvo med najbolj kontroliranimi koristniki cestnih železnic, in končno šteje 1.598 delavcev. Osební izdatki, ki so bili še leta 1943 38 milijonov, so se povzpeli leta 1946 na 610 milijonov in v proračunu za leto 1950 na 1.621 milijonov. Kakor vidite, obsega postavka osebnih izdatkov več kot 50 odst. vseh dohodkov. Kljub ogromnemu aparatu, ki nujno terja revizijo, ker bo sicer nemogoče uravnovesiti proračun, je pokazal ACEGAT malo iniciative pri ustanovitvi novih avtobusnih linij, katere so prešle v roke zasebnikov na škodo ACEGAT-ove blagajne.

Vprašanje ACEGAT-a je bilo na splošno ostro kritizirano in brezuspešno se je zahtevalo, da se pritegnejo v upravni svet, ki ga voli občinski svet, tudi zastopniki iz najširših plasti konsumentov. Ostra je bila tudi kritika zaradi izredno visokih tarif za priključke vode ali elektrike, ki so od 500 do 600-krat višje, kot so bile pred vojno.

Brezuspešen je bil odpor proti povišanju tarif za elektriko in plin, ker je bilo vezano dovoljenje ERP-ovega posojila v višini 2.500 milijonov na uravnoteženje proračuna.

Novi osebni izdatki, ki so se izkazali kot nujni v teku tega proračunskega leta, bodo prisilili upravo, da bo morala povišati tudi tarife za tramvaj in avtobuse.

ERP-ovo posojilo, ki naj služi za razširitev, obnovitev in izboljšanje tehničnih naprav ACEGAT-a, je občinski svet soglasno odobril. Pogoji posojila so ugodni, in sicer je obrestna mera 3 odstotna, plačljivo je v 30letnih obrokih, ki začno 2 leti potem, ko so bila dokončana vsa projektirana dela, za katera je bilo najeto posojilo.

Osrednja mlekarina

Med vprašanji, ki so jih podrobno obravnavali na izrednem zasedanju občinskega sveta, je vprašanje ustanovitve osrednje mlekarne, ki se ni prvič pojavilo na tržaskih tleh. Že takrat se je bavil z načrtom, ki ga je moral opustiti, ker je našel na odpor pri malih proizvajalcih mleka iz bližnje in daljne tržške okolice. Vest za ustanovitev mlekarne je prodrla v javnost po zaslugi komaj ustanovljene Kmečke zveze, ki je prva zavzela načelno stališče, ki odgovarja interesom našega poljedelstva.

Seja občinskega sveta je razkrinkala vso zakulisno igro nekaterih uradnikov ZVU in borbo med posameznimi skupinami mlekarških podjetij, ki iščejo tržišče za svojo naizdatko mleka, ki danes vlada na italijanskem trgu. V tej interesni borbi je zmagovalo podjetje ali bolje skupina podjetij pod vodstvom bratov Canetta nad podjetji, ki jih zastopa Postir. Podjetje Canetta je umelo pridobiti recimo simpatije odgovornih činiteljev ZVU, ki so mu pripomogli do ERP-ovega posojila v višini 120 milijonov, s katerimi bi bile krite najmanj 2 do 3 petine investicijske glavnice. Tržaška občina, ki je izvedla iz neuradnih virov za nameravano ustanovitev mlekarne, se je skušala upirati zamisli, opirajoč se na kršitev določb zakona z dne 16. 6. 1938, ki ureja to snov in katerega določbe je ZVU ne samo prezrla, temveč tudi po opozorilu z vso trmo vztrajala na svojem stališču. Občinski svet je bil postavljen pred izvršeno dejstvo. Z dopisi ultimativne vsebine je zahtevala, da se izda protežiranemu Canettu dovoljenje za ustanovitev osrednje mlekarne z monopolističnimi pravicami. Ne da bi se spuščal v potankosti, ki so bile ravno v zvezi s tem vprašanjem izčrpano objavljene v časopisju, ugotovim le, da se je večina občinskega sveta uklonila ultimatu ZVU, pristala na željo na ustanovitev osrednje mlekarne pod pogojem, da se

upoštevajo določbe prej omenjenega zakona in pravice občinskega sveta. Predno bo ustvarjen ta načrt, bi se moral občinski svet še baviti z vprašanjem, in sicer bi moral odobriti statut, določiti deleže posameznih udeležencev in skleniti pogodbo z družbo. Jasno je, da ne moremo mimo tega vprašanja, bodisi kot zastopniki konsumentov kakor producentov, katerih skupni interesi se vsaj zaenkrat ne križajo.

Potrebno je zlasti zaščititi pred tujo konkurenco domačega proizvajalca, ki producira mleko pod mnogo bolj neugodnimi pogoji in katerih produkcija je dnevno od 12 do 15 tisoč litrov in krije približno 20 odst. potreb tržškega trga.

Stanovanjsko vprašanje

STANOVANJSKI PROBLEM, ki je bil predmet obširne diskusije v občinskem svetu, je jako zapleten in že na tem mestu si dovolim izraziti dvom, da bi ga bilo mogoče rešiti brez posega državne oblasti s svojimi finančnimi sredstvi. To nam dokazujejo dosedanje izkušnje. Ko analiziramo to vprašanje, ne smemo prezreti naslednjih dejstev:

1) Da je zapustila vojna težke posledice na tem področju. Po uradnih statistikah je bilo popolnoma porušanih 2.234 stanovanj, težko poškodovanih 2.077, laže prizadetih nič manj kot 14.802.

Zaradi tega je izgubilo stanovanje 2.763 družin s čez 7 tisoč osebami, med težko prizadetimi družinami je bilo naštetih 5.064 družin s preko 13 tisoč člani in med delno prizadetimi pa 6.243 družin s preko 15 tisoč stanovalcev.

Drugi faktor, ki je zaostril stanovanjsko krizo, je nesorazmerno veliki prirastek prebivalstva tržške občine, prirastek, ki je povsem umeten, ker ni utemeljen s povečanim industrijskim potencialom. O naravnem prirastku ne moremo govoriti, saj je od 31. 12. 1945 do 1. 6. 1949 umrlo v tržški občini 16.900 ljudi. Število rojstev pa je za isto razdobje le 14.645, tako da izkazuje demografska statistika padec za 2.255 enot.

Na drugi strani pa je prirastek prebivalstva za omenjeno razdobje nič manj kot 20.393 enot. Ta prirastek, ki je povsem umeten, moramo pripisati v glavnem priseljencem iz notranjosti Italije in beguncem vseh vrst, med katerimi prednjačijo Italijani. V tej zvezi naj še dodam, da se je samo v zadnjem letu priselilo 5.299 ljudi, ki predstavljajo najmanj 1.000 družin, in da se je odselilo v tem času 1.827 oseb.

Le če imamo ta dejstva pred očmi, bomo pravilno zajeli stanovanjsko krizo in z njo povezano problematiko.

Nastane vprašanje, kaj so odgovorne oblasti do sedaj storile in kaj nameravajo ukreniti v bodoče.

Za ublažitev stanovanjske krize so bila obnovljena poškodovana stanovanja. Občina je sezičala s sredstvi ZVU 150 hiš s 1.065 stanovanji, ki so stale približno 2 milijardi 250 milijonov. Hiše, ki imajo po 2 ali 3 sobe s pritiskinami, so deloma pri Sv. Savi, pri Sv. Ivanu, v Rojnu in na Opčinah. Nekako v istem časovnem razdobju je IACP zgradil ravno tako s fondi ZVU pri Sv. Andreju in na Ponzianj 22 hiš s 300 stanovanji. Poleg tega je občina v lastni režiji zgradila več manjših objektov, v katerih je približno 44 stanovanj. Vse, kar je bilo do sedaj napravljenega, je malenkost glede na vsak dan naraščajoče potrebe. Splošno je znano, da bi bilo potrebno za rešitev stanovanjske krize okoli 7 tisoč stanovanj z 20 do 25 tisoč prostorov in to ne glede na dnevno naraščajoče potrebe zaradi naravnega ali umetnega prirastka prebivalstva.

Brezposelni, upokojenci, vojne vdove in sirote

Medtem ko se gradijo razne hiše, zlasti na Greti, kjer bo postavljenih 12 hiš s 192 stanovanji, in drugi objekti, skušajo spodbuditi zasebno iniciativo, ki je bila do sedaj povsem pasivna. V ta namen je ZVU izdala ukaz št. 117 z dne 25. 5. 1949, ki je prepis italijanskih zakonov, in s katerim podpira ustanovitve gradbenih zadrug. Na osnovi te pobude je bilo ustanov-

Ijenih do marca meseca t. l. 45 zadrug, med katere je bil razdeljen znesek 525 milijonov lir, ki ga je dala ZVU na razpolago, in sicer tako, da pripade zadrugam državnih nameščenec 240 milijonov, zadrugam parastatalnih in krajevnih javnih ustanov 180 milijonov, ostalih 105 milijonov pa je namenjenih zasebnim zadrugam. V kolikor mi je znano, je bilo do sečaja rešenih 33 prošelj zadrug za subvencijo.

Poleg tega je občinski svet izglasoval resolucijo, s katero se poziva ZVU, da raztegne na cono A veljavnost štirih zakonov italijanske republike iz leta 1949, ki so znani pod imenom zakonj Tupini, in zakon Fanfani z dne 20. 2. 1949 št. 43, da se tako podpre zasebna iniciativa. Predaleč bi zašel, če bi hotel četudi površno podati vsebino te precej komplicirane zakonodaje. Na kratko zakonj Tupini predvidevajo pod različnimi oblikami državno podporo, katere višina ni določena, a sama subvencija je raztegnjena, odnosno razdeljena na dolgo vrsto let, ki v nekaterih primerih sega do 35 let. Vpliv teh zakonov v Italiji je do sedaj malenkosten. Zakon Fanfani, ki so ga pripravljali tri leta, naj bi ublažil brezposelnost in omogočil gradnjo delavskih hiš z državno podporo in z odtegljaji od delavskih mesečnih plač ter s prispevki delodajalcev, katerih višina je predvidena v zakonu. Učinek tudi tega zakona je preračunjen na dolgo dobo, medtem ko je rešitev stanovanjskega problema nujna in neodložljiva ter rešljiva le, če vzame država iniciativno v svoje roke.

V kolikor izhaja iz informacij, je ZVU dovolila za drugo šestmesečje tega leta kredit 800 milijonov lir za gradnjo stanovanjskih blokov in minimalnih stanovanj.

To je stanje stanovanjskega vprašanja in perspektiva za njegovo rešitev.

Ker smo že pri tako važnem vprašanju, ki ima tako izrazito socialni značaj, vas hočem v tej zvezi opozoriti na dolgo razpravljanje v občinskem svetu o VPRASANJU UPOKOJENCEV, BREZPOSELNIH in oseb, ki so potrebne pomoči. Ta vprašanja ne spadajo v delokrog občinskega sveta, zato je umevno, da ni mogel sprejeti nobenega sklepa, izvršljivega v lastni kompetenci, temveč samo apelirati na pristojne organe, ki imajo svoj sedež v Rimu, da rešijo pereči problem.

Na drugi strani je to vprašanje dokaj ugodna tema za propagando, med drugim tudi zato, ker je prizadeto veliko število občanov.

Dotaknili se bom tega vprašanja le toliko, da vam pokažem, v kako obupnem položaju živi skoraj četrtina tržaškega prebivalstva, četudi gre glas v svet, da se Tržičani kopljejo v blaginji, in da vidite, kako je varljivo mnogokrat zunanje lice, to je eni vse zlato, kar se svetli.

Število registriranih brezposelnih se giblje v zadnjih mesecih, kakor poroča gen. Airey, okoli 18 tisoč ljudi. Po zakonu imajo brezposelni, ki so izpolnili določene pogoje, pravico za dobo 180-tih dni po 20 lir dnevno podpore več 60 lir za otroke in žene. Z ukazom šte. 196 od 21. oktobra 1949 je bila uve-

dena izredna podpora za brezposelne v znesku 200 lir dnevno za dobo devetdesetih dni. Pravica do nje pa je omejena na kategorijo industrijskih delavcev in trgovskih nameščenec. Podpora iz zimskega fonda, ki je imel 26 milijonov, tu ne pomaga, ker je določeni znesek premajhen in število potrebnih preveliko. To so pogoji, v katerih živi čez 18 tisoč naših občanov, med katerimi so očetje z družino in otroci, ki imajo na svojih ramenih skrb za svoje starše.

Oglejmo si drugo kategorijo, to je upokojence, katerih je v Trstu čez 33 tisoč. Od teh jih je približno 27 tisoč, katerih mesečni prejemki so manjši od 10 tisoč lir. Dalje je v tem številu 19 tisoč oseb, ki prejemajo pokojnino od INPS v znesku od 3 do 5 tisoč lir mesečno. Za te ugotovitve zadostujejo, da spoznamo položaj upokojencev ne samo tu na Tržaškem ozemlju, ampak tudi v Italiji, kjer so pogoji enih in drugih povsem istovetni. Za izboljšanje materialnega stanja se bori 27 tisoč tržaških upokojencev že leta, da bi jim bila zvišana penzija vsaj na 10 tisoč lir. S tem ciljem so bile ustanovljene komisije v Trstu in v Rimu, ki so na dolgo in široko razpravljale o perečem vprašanju. Predloženi so bili razni načrti. Toda do rešitve ni prišlo, ker nihče noče ali ne more staviti na razpolago toliko fondov, kolikor bi jih bilo potrebno za kritje izdatkov. Samo za tržaške upokojence, ki prejemajo manj kot 10 tisoč lir, je potrebnih mesečno 120 milijonov, odnosno približno 1.500 milijonov letno.

Poleg upokojencev živijo na Tržaškem ozemlju stari Lloydovi upokojenci, približno 1.100 bivših avstrijskih uradnikov, upokojenih pod Italijo, ki ravno tako prejemajo penzije po 10 tisoč lir. Končno je še tu precej visoko število upokojencev — tujih državljanov (Cehoslovakov, Avstrijcev, Jugoslovancev, Madžarov itd.), ki od leta 1945 ne prejemajo več pokojnine zaradi mednarodnih neurejenih razmer.

V smislu ukaza šte. 63 od 18. 1. 1946 so vdove, sirote in starši padlih svojcev vložili nekaj čez 7 tisoč prošelj za bomo podporo. Komisija, ustanovljena od ZVU, je rešila 4 tisoč prošelj. Ostalih 3 tisoč je bilo odstopljenih po ukazu št. 351 z dne 2. 10. 1948 rimski vladi, kjer čakajo še danes na rešitev. Če imamo te številke v mislih in naglico, s katero rešuje rimska vlada prošnje vojnih vdov in sirot, lahko napravimo zaključek, kakšna usoda čaka onih 1.000 prošelj bivših političnih preganjancev in konfinirancev v koncentracijskih taboriščih, ki so bile pred nedolгим časom z velikim pompom odstopljene rimski vladi v rešitev od kominformistične zveze bivših političnih preganjancev. Niti zdaleč si ne domišljam, da sem izčrpal s temi potezami vso socialno problematiko. Navedeni primeri pa kažejo, kakor sem zatrjeval, da dejansko živi v Trstu od 55 do 60 tisoč odraslih ljudi z dohodki, ki ne dosega 10 tisoč lir mesečno. Sami si lahko ustvarite sliko o bednosti njih življenja, katerega le v majhni meri lahko omilijo podpore iz zasebnih podpornih akcij, kakor tudi iz fondov, s katerimi razpolaga ECA (Ente Comunale Assistenza), ki jih ne črpa iz občinskega proračuna.